

فاطمه سفیدکن، معاون پژوهشی مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور،
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
پست الکترونیک: sefidkon@rifr-ac.ir

افزایش سهم ایران از تجارت جهانی گیاهان دارویی با استفاده از مزیت نسبی گیاهان بومی و انحصاری و فراوری آنها

۴-۳/۳ درصد و بیش از ۸۰ درصد کارواکرول و مرزه رشینگری (S. *rechingeri*) با ۴/۵-۳/۸ درصد اسانس و تا ۹۰ درصد کارواکرول دارای اسانس روغنی با کمیت و کیفیتی بسیار بالاتر از دو گونه معروف دنیا هستند به علاوه هر دوی این گونه ها چندساله هستند، درحالی که مرزه زراعی، یک ساله است. بدیهی است کشت وسیع گونه های مرزه خوزستانی و رشینگری و فراوری آنها برای ایران در بازار جهانی جایگاه منحصربه فردی را فراهم می کند.

۲- صادرات گیاهان دارویی به شکل مناسب و انجام فراوری های

لازم و مورد نیاز بازار جهانی روی آنها

آمارها نشان می دهد اگرچه ایران حدود ۹۲ درصد از زعفران جهان را تولید می کند، ولی سهم آن از تجارت ۸ میلیارد دلاری آن در جهان فقط ۳۸۰ میلیون دلار است. چرا که زعفران به صورت خام و فله ای صادر و در کشورهای دیگر بسته بندی، یا فراوری می شود. به همین ترتیب در مورد گل محمدی، ایران با ۲۷ هزار هکتار سطح زیر کشت گل محمدی و تولید ۳۲ هزار تن گل، ۷۱ درصد از کل گل محمدی در جهان را تولید می کند. در صورتی که سهم ایران کمتر از ۱ درصد از ظرفیت ارزش بازار جهانی آن است. از فروش فراورده های اولیه گل محمدی مثل غنچه، گلاب و گل خشک بین ۱۵ تا ۲۶ میلیون دلار ثروت نصیب کشور می شود. در صورتی که ظرفیت بازار جهانی ۱۵۰ تن مصرف به ارزش ۲/۳ میلیارد دلار است. کشورهای رقیب ایران در این زمینه ترکیه و بلغارستان هستند که با تولید اسانس، کانکریت و ابسولوت، ارزش افزوده بسیار بالاتری را صاحب می شوند. درحالی که ارزش دلاری تولید هر لیتر اسانس، بسته به کیفیت آن بین ۷ تا ۲۲ هزار دلار است، همچنان بیشترین گل محمدی تولید کشور برای تهیه گلاب مورد استفاده قرار می گیرد. درحالی که با توسعه سطح زیر کشت گل محمدی و نیاز بازار جهانی به اسانس باید صنایع تولید اسانس، کانکریت و ابسولوت را در کشور توسعه داد.

گیاهان دارویی، یک صنعت نوظهور در بخش کشاورزی با رشد متوسط سالانه ۵/۱۵ درصد است. میزان تجارت جهانی کنونی گیاهان دارویی بیش از ۱۵۰ میلیارد دلار است که پیش بینی می شود توسعه تجارت آن تا سال ۲۰۲۵ به بیش از ۴۵۰ میلیارد دلار و تا سال ۲۰۵۰ به بیش از ۵,۰۰۰ میلیارد دلار برسد (یورومانیتر، ۲۰۱۷). عمده کشورهای صادرکننده گیاهان دارویی چین، هند، مصر، آلمان و آمریکا و عمده کشورهای واردکننده گیاهان دارویی آلمان، آمریکا، فرانسه، کره جنوبی و ژاپن هستند (یورومانیتر، ۲۰۱۷).

با توجه به گزارش های ارائه شده، ارزش اقتصادی گیاهان دارویی، فقط در بازار آمریکا تا سال ۲۰۱۱ میلادی، حدود دو میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار پیش بینی شده است، درحالی که، ارزش صادرات گیاهان دارویی ایران در سال ۱۳۹۹ حدود ۵۷۰ میلیون دلار بوده است. با توجه به اینکه ایران دارای فلور متنوعی از گیاهان دارویی است، متأسفانه در تجارت جهانی گیاهان دارویی از جایگاه اقتصادی چندان مناسبی برخوردار نیست.

برای تغییر این وضعیت و افزایش سهم ایران از تجارت جهانی گیاهان دارویی باید موضوع زیر را مورد توجه جدی قرار داد:

تکیه بر مزیت نسبی و رقابتی گیاهان دارویی بومی و انحصاری با الگو برداری از طبیعت، شناخت پتانسیل ها و تنوع آنها در رویشگاه های مختلف و اهلی کردن گیاهان اولویت دار و سپس تولید داروها و فراورده های جدید گیاهی از آنها می تواند ضمن ایجاد منابع جدید برای استفاده در صنایع داروسازی و استفاده درمانی در داخل کشور، امکان ورود قابل رقابت به بازارهای جهانی را نیز فراهم کند. این امر از ۲ مسیر قابل اجراست:

۱- سرمایه گذاری تحقیقاتی و اجرایی روی گیاهان دارویی بومی و انحصاری که دارای مزیت نسبی و قدرت رقابت در بازارهای جهانی هستند.

برای مثال دو گونه معروف و تجاری مرزه در دنیا به نام های *Satureja hortensis* و *S. montana* وجود دارد که برای مصارف خوراکی و استفاده از اسانس آنها در صنایع غذایی و دارویی در بسیاری از نقاط دنیا کشت می شوند. ترکیب های اصلی اسانس این دو گونه مرزه، فنل های کارواکرول و تیمول هستند، از طرفی جنس مرزه در ایران ۱۱ گونه انحصاری دارد. نتایج تحقیقات مؤسسه نشان داده دو گونه انحصاری مرزه خوزستانی (*S. khuzistanica*) با بازده اسانس